№ 66 Київ. Субота, 21 марта (3 квітня), 1909 р. Ціна окремого № 4 коп. № 66.

РАДА

газета політична, економична і літературна
ВИХОДИТЬ ЩО-ДНЯ, ОКРІМ ПОНЕДІЛКІВ.
Рік четвертий.

Адреса редакції і контори:
у Київі, Велика Підвальна вул. д. 6,
біля Золотих воріт.
— Телефон редакції 1458. —
Телефон друкарні 1069.
Умови передплати на р. 1909.

на 1 рік	на 11 м.	на 10 м.	на 9 м.	на 8 м.	на 7 м.	на 6 м.	на 5 м.	на 4 м.	на 3 м.	на 2 м.	на 1 м.
6.	5.70	5.20	4.75	4.25	3.75	3.25	2.75	2.25	1.75	1.25	65.

Передпл. 1 на рік можна виплачувати частками: в 2 строки: на 1 янв. 3 карб. і на 1 апр. 3 карб., в 3 стр.: на 1 янв. 2 карб., на 1 мар. 2 карб. і на 1 мая 2 к., або поредкарб. на протязі перш. шости місяців.
За границю: на рік 11 карб., на півроку 5 карб. 50 к., на 3 міс. 2 карб. 75 к., на 1 міс. 1 карб.
Передплата приймається тільки з 1-го числа кожного місяця.
За зміну адреси 30 коп.

Авторі рукописів повинні подавати своє призвіще і адресу. Редакція може скорочувати і зміняти статі; більші статі, до друку негодящі, переховуються в редакції 3 місяці і висилаються авторам їх коштом, а дрібні замітки й дописи одразу знищуються.

Рукописи, на яких не зазначені умови друку, вважаються безплатними.

Умови друкування оповісток:

За рядок петіту попереду тексту або за його місце платиться: за перший раз 40 коп., за другий 20 коп.

За рядок петіту після тексту: за перший раз 20 коп., за другий—10 коп. Хто шукає заробітку, платить за оповістку в 3 рядки 10 коп. за раз

Приймається передплата на рік 1909
на українську
політичну, економичну і літературну газету
(рік видання четвертий)

РАДА,

яка виходить у Київі що-дня, окрім понеділків і днів після свят, українською мовою по програмі звичайних великих політичних газет

Напрямок газети непартійний демократично-поступовий

Особливу увагу РАДА звертає на місцеве життя провінції.

Власні кореспонденти в столицях і по всіх значніших містах України

РАДА має в Державній Думі і Державній Раді кореспондентів ВЛАСНИХ

На рік 6 карб. З 1-го Января розмір газети побільшено

Хто доплатить до рокової передплати ще 2 карб., той матиме.

З додатком 8 карб. ДОДАТОК:

М. Аркас: Історія України-Русі

на веленевому папері, багато ілюстрована (210 малюнків і портретів, 9 карт у фарбах, 4 родоводи), в роскішній оправі з англійського коленкору. Книжка ця коштує з оправою і пересилкою в окремому продажу 4 р. 75 коп.

Умови передплати у заголовку.

Пробні числа надсилаються даром.

482—11

Т-во „Просвіта“ у Київі.

Завтра, 22-го марта, у лекційній залі Городського Народнього дому (колишн. т-ва Грамота.) відбудеться П'ЯТА ЛЕКЦІЯ, з цілого курсу народніх лекцій по історії, влаштованих Київською „Просвітою“:

5) Відносини польського панства до посполства України. Перший козацький рух. Богдан Хмельницький і відлучення України від Польщи.

Читатиме д-ка Л. М. Старицька-Черняхівська. Початок о 7½ год. ввечері. Перші 6 рядів за плату (1-й ряд—25 к., 2-й—15 к., 3 і 4-й ряди—10 к., 5 і 6-й—5 к.) Останні ряди (200 номерів) БЕЗ ПЛАТИ. Білети, платні й безплатні, видаватимуться з 6-ти год. веч. На лекції будуть показані малюнки чарівного ліхтаря. 701-5

ВИЙШЛИ ВЖЕ З ДРУКУ
і на днях розішлються всім передплатникам
ОПОВІДАННЯ М. ПАВЛИКА
Книжка коштує 2 кор. 50 сот.
Щоб мали змогу дістати цю книжку навіть найбідніші, ціна на неї до 1-го апр. (нов. ст.) буде ТАКА САМА, ЯК і В ПЕРЕДПЛАТІ, А САМЕ 2 кор. (для РОСІЇ 1 карб.) ВКУШІ З ПЕРЕСИЛКОЮ. Гроші треба посилати на адресу: Друкарня „Руської Ради“, Чернівці, ул. Петровича, ч. 2. Всіх Вп. панів, що замовили книжку, проситься о надісланні грошей, а книжка зараз вишлеться. 5-718-5

Перше взаємне товариство Страхування життя
Взаємність товариства забезпечує найменші вкладки і найбільш користні умови страхування. Страхування загальноприступне. Приймається страхування капіталу од 100 карб. і виплачуються премії щомісяця.
Записування в дійсні члени товариства з метою забезпечити сем'ю, себе на старість і капіталу для дітей—приймається в Управлінні Київського округа товариства.
Прорізна № 12, телеф. 1898. гд.-643-12

ВЖЕ ПРОДАЄТЬСЯ ПОРТРЕТ
Т. Г. ШЕВЧЕНКА
з закликом жертвувати на пам'ятник поетові в Київі—видання артиста-маляра ФОТІЯ КРАСИЦЬКОГО. Ціна 3 к., а на кращому папері без тексту—15 к. Купувать можна в українських книгарнях. 5-724-2

У ЖИТОМІРІ передплачувати і купувати нарізно „Раду“ можна в українській книгарні В. Савинського, Бердичівська вул. р-21-38

Од редакції.

Редакція „Ради“ звертається до шановних передплатників з проханням поспішити з присилкою відповідів на розіслані запитання. Тих передплатників, що не одержали „запитаннів“ редакція просить як найскоріще подати свої адреси.

Битва „бывшихъ людей“ з „хлопчато-бумажными патріотами“.

Непримиренні оборонці старого самодержавного ладу, заступниками яких в Думі являються крайні праві, не пропускають й жодної нагоди, щоб не скористуватися з неї і не вчинити наскоку навіть на ту „куцу конституцію“, що випала на нашу долю. Вона зненависна певній частині великоземельного російського панства, котре воліло б за всяку ціну добиться скасування навіть того видимого народнього заступництва, що ми маємо в третій Думі. Ради того, щоб показать свою зневагу і зненависть до цієї „конституційної вигадки“ вона намагалася всякими правдами й неправдами протиснуться в Думу, щоб власними руками і власними устами заплямувати і зогидити народне представництво і те саме місце, де воно збірається. Чорносотенці й „зубри“ бачать в цьому едину рацію свого пробування в Думі і через те користуються з кожної нагоди, щоб підійти з того чи иншого боку і як найдошкульніше вдарить народне представництво, щоб довести кому слід, що це річ не то що непотрібна, а вельми шкодлива і небезпечна для держави. Наскок на народне представництво, що зробили темні сили реакції, або як наіменував їх д. Гучков: „бывшіе люди отжившаго строя“, в позавчорашньому засіданні Думи, вирядивши в атаку двох своїх лицарів—д. Пуришкевича та д. Маркова, безперечно треба вважати за підготовлену і обмірковану заздалегідь спробу вдарить ще раз по народньому представництву. Викликала цей наскок промова д. Гучкова, з приводу бюджета військового міністерства. В промові цій нема до чого причепитися. Вона і по змістові, і по формі типічна промова октябриста. Доволі того, що представник військового міністерства погодився з кожним її словом і на саме найгрізніще запитання лідера октябристів: „поняло ли военное вѣдомство трагическое значеніе необходимости поставить дѣло государственной обороны на надлежащую высоту и сознаетъ ли оно задачи, лежащія на немъ?“—цей же самий представник одказав: „да, сознаетъ“. Тимчасом представників „бывшихъ людей“ навіть така промова роздратувала так, як дратує червона хустка биків, і д. Пуришкевич з Марковим накинулися за неї на д. Гучкова. Д. Гучков дав одсіч і одсіч добру, лідерам чорної сотні, назвавши їх представниками „бывшихъ людей“ старого ладу. Одсіч цю центр Думи і де-хто з опозиції вважають за побіду д. Гучкова над правими. Слова нема, що це й справді побіда і далася вона д. Гучкову легко. Але подужати в Думі таких „бывшихъ людей“ як д. Пуришкевич з Марковим не штука. Треба подужати їх по за Думою. А для цього навряд чи вистачить сили й здатности октябристів,—абож як їх назвав д. Пуришкевич, — „хлопчатобумажныхъ“ патріотів. Як щож їм і судилося коли подужати „бывшихъ людей“ старого ладу, то станеться це аж тоді, коли устами їх частіще промовлятиме та дідівська „мужича“ кров, про яку згадав д. Гучков, що тече в його жилах.

Памяти Миколи Аркаса.

Невимовно тяжко одержувати такі звістки, як одержав я оце зараз: помер Микола Миколаевич Аркас. Не багато знайдеться у нас на Вкраїні людей, щоб так оддалися всією душею українській справі, щоб не жаліли на те ні труда, ні великих жертв, і то таких жертв, що ліва рука не знає про те, що дає права.

Покійний до часів визвольного руху був відомий в українському громадянстві тільки як автор опери „Катерина“, але визвольний рух захопив його і з того часу, як українське слово в Росії стало вільне (наскільки взагалі стало вільне яке-будь слово), то й покійний, не вважаючи на свої більш як пять десятків літ, жваво узявся до праці на українському ґрунті: перш за все завів у себе в селі (Богданівці, в одеському повіті) *українську школу*, поставив там українців учителів і почав учити по українських підручниках. Два роки йшла там наука *явочним порядком*, і вже покійний тішився, що через рік буде перший український випуск школярів. Писав мені, як селяне радіють, що дітей вчать рідною мовою, що вони через місяць вже уміли читати і все прочитане розуміють, цікавляться наукою і т. и. Але літом 1908 року отець духовний в тім селі зробив куди слід „донесеніе“, і українську школу „упразднено“: знов стало все як було і як є скрізь по Україні. „Що мені робити? куди мені вдатись, щоб не забороняли?“—запитував мене покійний, але трудно було якусь раду дати...

Окрім школи, покійний багато працював для миколаївської „Просвіти“, де був головою і лектором (читав лекції з Історії України). Ще в останньому листі до мене (за 10 днів до смерти)—пише він про Шевченкове свято, що спорядила миколаївська „Просвіта“ 22 лютого. „Пройшло свято—пише він—дуже гарно з усіх боків, і матеріяльно і морально. Враження надзвичайне, і мені надзвичайна нахлобучка від начальства за те, що галерка, як заспівали „Заповіт“, загукала: „встать, встать!“ Хоч я у цьому зовсім не винуватий, хіба тим, що як опера („Катерина“ В. Д.), так і апофеоз гарним виконанням зробили величезний підйом—от і вся моя вина. Та Бог з ними! Їх сила, їх і воля, а ти мовчи та диш, та й то, як що дозволять“. Дійсно, успіх того вечора був надзвичайний, і прибутку, як писалося в „Раді“, дав він більш 1.000 карб.

Що зробив покійний Микола Миколаевич для „Просвіти“ і взагалі для миколаївського громадянства, це краще росказати комусь з миколаївських людей, а не мені, тим більш, що я особисто покійного ніколи не бачив, а лишень знаю його з листів, якими ми часто обмінювалися за останні 2 роки. І от по тих якраз листах я мав змогу скласти справжню ціну цій на рідко симпатичній і щирій людині. Це був чоловік з добрим, чулим серцем, що обзивалося не в одній такій українській громадській або й особистій когось з українців справі, на яку инші не звертали уваги, а то й свідомо од неї бокували. Він допомагав не одній людині, не чувши навіть наймення її, але покладаючись на людей, котрим він вірив чи поважав, теж не раз знаючи цих людей тільки про їх існування, а не особисто. І власне оця безоглядна віра в людей була його згубою і робила йому чимало прикростей в житті.

Роблячи якусь громадську роботу, з якої, на його думку, вийде користь українській справі, і докладаючи до неї, окрім власної величезної праці, великих не раз коштів, він ніколи не заносився думкою, що ось, мовляв, „облагодітельствую“ земляків, а навпаки—почував себе немов винуватцем, що він ділетант, homo novus в гурті українських працьовників, береться й собі до роботи, і береться тільки тому, що „жатва многа, а дѣлателів мало“... „Ви знаєте,—писав він до мене—що я не з тих людей, які мріють за власну славу. Зробити усе, що у спромозі, на користь громадянства—ось мій девіз. Зробити це, самостійно, у спілці, чи допомогти у справі—це мені однаково“...

Написавши і видавши свою „Історію України—Руси“ і пустивши її в світ по такій ціні, щоб вона могла дійти й на село, під сільську стріху, а через це доклавши до видання кілька тисяч навіть при тій умові, що воно швидко розійшлося без останку, покійний Микола Миколаевич не тільки не був певен, що він зробив щось велике, а увесь час, коли й хвалили й лаяли критики, все чув себе ніяково, відчував усі хиби своєї праці і оправдував себе перед своєю совістю тим, що таку книжку він *мусів* видати, бо вона на часі, бо її он як треба. Вже по всіх критиках і полемиках, в січні цього року він в десятий раз пише мені те саме: „Справді ж, я не фаховий історик, а до цього критиці немає діла; коли узявсь за таку одповідальну річ, то виконуй її як слід. Виступаючи з першим виданням, я хотів тільки подати зразок такої історії, якої нам справді дуже бракувало, хотів тільки, щоб вона хоч трошки збудила нашу спочиваючу у довжелезному сні людність. Друге ж видання повинно бути не спробою або зразком, а дійсно серьозною працею“... „Не забувайте—пише він в листі від 27/XI 1908—що я не спеціяліст історик, а тільки люблю свою Україну і всім серцем хотів допомогти людові рідному уявити собі „що ми є і чиї ми діти“, а не камінь їм дати, коли вони просять хліба“.

Коли до покійного М. М. літом минулого року почали доходити протилежні рецензії в „Раді“ та у „Літературно-Науковому Вістнику“ з де-якими коментаріями в листах до нього, то він був прямо в одчаї не з-за критики, до якої він ставився більш ніж фільозофично—а до деяких сумних наслідків її—„Свідомість, що хоч і ненавмисне, я став винуватцем... робить мене страшенно нещасним і не дає спокою. Я готовий усе, усе зробити, тільки щоб як небудь загасити, припинити усі ті балачки і суперечки... Як би ви знали, як воно боляче і прикро!“... І вертаючись до цієї самої справи в иншому листі, він додає: „Ось у чому стала дійсно шкодливою моя „Історія“, і це мені не дає спокою, не дає ні на хвилину забути за це“.

Одне лишень було величезною потіхою покійному—ті подяки, головоо од селян, що присилали йому в листах, і це одне підбадьорувало його, додавала духа і веліло йому думати, що мабуть не зовсім вже шкодливу книжку він дав, коли люде дякують. Говорячи в листі до мене про ворожі почуття до власної праці, він далі пише: „А тут ще як на те, не вгавають усякі подяки за ту „Історію“—знов якісь селяне дякують за те, що очі їм одкрито тою „Історією“, а в другому листі додає таке: „Цими днями у нашій „Просвіті“ підходить до мене якийсь незнайомий чоловік і узявши мене за обидві руки, щиро дякує кажучи: „Ви знаєте, добродію, я записавсь торік до вашої „Просвіти“, бо любив собі послухать наші співи та подивиться як грають і виставляють на сцені наші пьеси, а тепер як купив та перечитав Вашу „Історію“, то Ви знаєте—зі мною щось надзвичайне зробилось: я плакав, я ридав, як читав. От вам і шкодлива річ“! Адже ж за язика того добродія ніхто не тяг, сам він підійшов, хвилювався страшенно, навіть сльози на очах. Та хіба ж це він один так висловлюється: я на власні вуха чув таке багато де од кого, тай листи є, які свідчать про те враження, про отакий їх вплив на читача“.

І ще можна було б подати з листів багато де-яких цікавих подробиць про відношення покійного, до себе самого, яко автора,—подробиць, котрі б показали нам особу його в дуже симпатичному світлі, але про це не випадає тут говорити. Покійний добре бачив, що перше видання його „Історії“—лишень переходове, і що треба дати друге, яке б вже було поважно виконане і що до змісту, і що до художественної сторони. Для цього він запросив до праці цілий гурт людей, замовив художникам цілий ряд історичних портретів та історочних ілюстрацій, і вже чимало з того зроблено, але невблагана Мойра підкосила несподівано життя цього щирого сина України і перенесла його туди, „ідеже ність болізнь, ні печаль, ні воздиханіе“. Не стало ще одного робітника, ще одної української сили, що могла б багато, зробити „чи самостійно, чи у спільці, чи допомогти у справі—все одно“... Нехай же з святими спочиває цей щирий, вірний син української нації!... Нехай землю йому буде як пух!

Закопане, 17/30 1909.

В. Доманицький.

На увагу кооператорам.

Не зважаючи на значний розвиток кооперативного руху на Вкраїні, сільсько-господарська промисловість, особливо дрібного селянського типу, досі лишається майже цілком неорганізованою. Так, напр., Полтавщина з її 200 потребительськими й 115 кредитовими товариствами має всього 51 сільсько-господарське товариство. Але, виявляється, що й така порівнюючи мізерна цифра сільсько-господарських товариств є недосяжним ідеалом для инших українських губерній. Так, Чернігівщина має всього 17 сільсько-господарських т—в, Харківщина—12 і Катеринославщина—8. Ще менше таких товариств на Поділлі (6), в Херсонщині (4), на Волині (3) і в Київщині (1). У Таврії ж і на Кубані ми зовсім не зустрічали таких товариств.

Що до товариств для продажу й перерібки сільсько-господарських продуктів, то їх або зовсім немає або вони де-не-де манячать поодинокими кропками. А проте вони могли б принести величезну користь.

Можливо, що одна з причин цього сумного з'явища це—формальні труднації закладання сільсько-господарських товариств. Як відомо, нормальний статут 30 июня 1897 року дуже затрудняє одкриття сільсько-господарських т—в вимогою, щоб було внесено досить значні, як на селянську кешеню, вкладки (паї), а також досить складною організацією товариств.

Тепер, як повідомляє київське „Хозяйство“, цю гальму усунено. Нещодавно головне управління землеустройства й хліборобства видало новий нормальний статут для дрібних сільсько-господарських товариств. Дякуючи цьому статутові, затвердженому 18 ноября 1908 року, закладання сільсько-господарських товариств значно полекшується. В новому статуті вже нема вимоги про великі певні внески, а також упрощено саму організацію товариств.

Новий нормальний статут так виясняє завдання сільсько-господарських товариств. Вони мають своєю метою допомагати своїм членам: 1) купувати необхідні для сільського господарства продукти, а також продавати продукти власного господарства й переробляти їх і 2) поліпшувати господарства своїх членів через спільне обмірковування відповідних заходів і проведення їх в життя. Для заснування товариства по нормальному статуту й для одкриття його функцій досить 12 душ членів. Щорічні членські внески можуть бути дуже малими: що до цього нормальний статут дає повну волю фундаторам товариства.

Дозвіл на одкриття сільсько-господарських товариств по новому нормальному статуту залежить од місцевого губернатора. Тому, коли селяне схо-

тять завести в себе таке товариство, то про дозвіл на це треба прохати місцевого губернатора. Про одкриття функцій кожного такого товариства дається оповістка в місцевих „Губернських Відомостях“. Друковані примірники нового статуту сільсько-господарських товариств можна діставати безплатно в урядових агрономів і в місцевих управліннях хліборобства й державних маєтностей.

Можна сподіватись, що повний статут не зостанеться без впливу на наше село. Необхідно тільки, щоб місцева адміністрація не чинила селянам перешкод у їх бажанні скористуватись цією новою полехкістю.

М. Г.

ДЕРЖАВНА ДУМА.

Засідання 19 марта.

Обмірковується роспис военного міністерства. Докладчиком виступає Гучков.

Промова Гучкова.

Докладчик каже, що загальна сума видаткового роспису военного міністерства, навіть після того, як її урізано в бюджетній комісії, досягає величезної цифри 613.625.793 карб. Не зважаючи, одначе, на величезні розміри цієї цифри, оратор констатує, що не всі потреби военного міністерства можна задовольнити цим росписом. Тому міністерство повинно подумати, як би зробити так, щоб на военні потреби не доводилось раз-у-раз асігновувати все більше й більше грошей, а щоб ті потреби задовольнялись нормальним шляхом.

Далі Гучков зазначає, що третя Дума у всьому йшла назустріч бажанням военного міністерства й робила все, що, на її думку, було необхідно для оборони держави. Чи виконало ж свій обовязок военне міністерство? Хай дасть відповідь на це запитання военний міністр, якого поставлено що до цього в кращі обставини, ніж його попередника. „Од імени моїх друзів—фракції союзу 17 октября, я уповноважений заявити,—кінчає Гучков,—що ми будемо голосувати за всі асігновки на военне міністерство в тім виді, як їх ухвалила бюджетна комісія“.

Промова начальника канцелярії.

З доручення военного міністра промовляє начальник канцелярії военного міністерства. На головне запитання Гучкова, чи розуміє міністерство ті завдання, що лежать на ньому, оратор одповідає: так, розуміє. Тепер воно розробляє питання про реорганізацію всього війська в повнім звязку з вимогами й потребами державної оборони. Праця ця вже наближається до краю, й про результати її незабаром буде повідомлено Думу. На скорочення, запропоновані бюджетною комісією, міністерство охоче пристає (роспис зменшено всього на 5 мил. карб.). Далі оратор обіцяє цілий ряд реформ у военному міністерстві. Буде реорганізовано раду державної оборони, місцеві військові управи, кріпости, ветеринарну й медичну справи, академію генерального штабу то-що.

Промова Бобринського.

Бобринський зазначає, що російський военний бюджет у цілому забірає мало не половину всього нашого державного бюджету. Це дуже нагадує германські порядки, де на військові потреби витрачається 43% усього державного бюджету. Наше військо вдвоє більше од германського, але на одного салдата в нас витрачається вдвоє менше, ніж у Германії. На одну душу людности в нас також припадає вдвоє менш військових податків, ніж у Германії, але все-таки германську військову систему треба признати інтенсивною, а нашу —екстенсивною.

Далі оратор зупиняється на офіцерах, проводить паралель між нашими й чужоземними генералами й приходить до висновку, що наш генеральний штаб необхідно реорганізувати. Він повинен бути не зібранням людей, що „проходять службу“, а зібранням робітників і щирих робітників. Нарешті, оратор повстає проти того, що вищі чини генерального штабу служать на адміністративних посадах. Утворіть широкі кадри поліції,—каже він,—вибірайте найстрогіших начальників, але хай вони будуть цівільними, хай ореол оборонця рідного краю не буде забруднений тим, що він бере участь у політичній боротьбі.

Промова Чхеїдзе.

Чхеїдзе гадає, що мілітаріям е порождення капіталістичного ладу. Ми, с.-д., вважаємо ввесь зміст нашого існування в боротьбі з вашими інтересами й бажаннями, а ви вважаєте нас ворогами рідного краю й боретесь з нами. Для цієї боротьби вам необхідно більше штиків, і тому до всякого війська ми, с.-д., ставимося негативно. Із усього, що тут було сказано, не можна прийти до висновку, що наша країна може пишатись своїм військом. У боротьбі з народом ви й ваш уряд вийшли переможцями, але перемога ця недовгочасна. Між народом і вами—глибока прірва. Поки ваші закордонні сусіди знають, що в народі ви допомоги не знайдете, вони диктуватимуть вам свої закони. Тільки перемога народу над вами й вашим урядом зміцнить престіж Росії. Тому ми, с.-д., гадаємо, що кожна копійка, призначена урядові, дається тільки на затягування тієї зневаги, яку переживає Росія.

Воронін спиняється на питанні, як живеться російському салдатові. Низкою прикладів оратор доводить, що російському салдатові живеться дуже кепсько. Хай російський уряд,—кінчає оратор,—не думає, що він стоїть на камені; він стоїть на піску.

Інцідент.

Після незначної промови Звегінцева слово бере Марков 2-й, який починає „строїти штуки“. Між иншим, він зневажливо висловлюється про французьку армію, що викликає гостру одсіч як з боку розумніших депутатів, так і з боку Хомякова. Інцідент затягується, в нього вмішується Пурішкевич. Ледве спромігся президіум утихомирити розбурханих „потреотів“.

Смертна кара.

У справі роспису головного управління военними судами Бобянський, висловлюючись проти смертної кари, згадує, що циркуляром 1905 р. военним судам заборонено зменшувати кари підсудним.

Бенігсен од імени октябристів вносить таку формулу переходу: „Беручи на увагу, що заведена виїмковими станами широка діяльність военних судів не зменшується, Дума висловлюється за зменшення цієї діяльности й за більше унормування її“.

Гегечкорі висловлюється проти цієї формули, гадаючи, що ухваливши її, Дума тим самим розпишеться в тому, що вона вважає смертну кару нормальним з'явищем. Формулу октябристів ухвалено.

Вечірнє засідання.

Майже без обмірковання ухвалено росписи: головного управління козачим військом, інженерного, головного штабу.

Ухвалено ще кілька дрібних законопроектів.

ПО РОСІЇ.

— **Нові видатки.** Міністерство внутрішніх справ та департамент хліборобства звернулись до ради міністрів з проханням асігнувати кошти на нові видатки на поліцію та на хліборобство. Ці видатки не були зараховані в бюджеті на 1909 рік. На поліцію на першу чверть сього року міністерство просить 500,000 карб. Гроші ці підуть на секретні трати по поліції. Міністерство ж хліборобства прохає на організацію кустарних виробів 120,000 карб. Рада міністра визнала потрібними ці додатки. (Рѣчь).

— **Відмовлення в легалізації.** Петербурзьке присутствіе в справах союзів та товариств взяло приклад, як каже „Н. Газета“, з московського присутствія і більшістю голосів не дало дозволу на легалізацію Ліги боротьби зо смертною карою. Мотивує—незаконністю цілі, до якої йде Ліга. Коли д. Набоков завважив, що боротьбу з смертною карою не може вважити незаконною, бо вестиметься воно законними засобами, то йому просто заявили, що така постанова і змінити її не можна.

— **Справа капитана Брезе.** Капитана Брезе судять за те, що він зробив замах на життя капитана Дуніна-Слепцова. До цього призвело Брезе те, що Дунін жив з жінкою к. Брезе, коли той був на японській війні. Военно-окружний суд визнав Брезе винуватим і присудив позбавити його служби, чинів, орденів і всіх окремих прав і засудив до „исправительныхъ“ рот на 1 рік. Але з огляду на те, що Брезе раніше поводився гарно, що він содержував свою жінку, любив її та гарно з нею жив, суд постановив прохать Царя про зміну кари арештом на 2 тижні при гауптвахті. (Рѣчь).

— **Єднання робітників.** Французький сіндікат „книги“ звернувся до союза друкарських робітників з листом, в якому прохає товаришів з Росії подати відомости про їхні умови праці. Це їм потрібно для організації систематичної боротьби за відміну поштучної праці, яка дуже недобре відзивається на робітниках. До листа додано такі запитання: 1) яка середня плата друкарських робітників, 2) який спосіб праці найбільше вживається (поштучний, погодинний, поденний, місячний), 3) середній робочий день, 4) інтенсівність праці; 5) відношення до поштучної праці та ин. Всі ці запитання тичаться і до провінціяльних союзів. (Н. Газета).

— **Наслідки „пояснення“.** Недавно, як відомо, сенат пояснив, що проживати за межою „осілости“ можна тільки тим аптекарським помішникам, лікарям-евреям, які безпосередно живуть своєю практикою. На підставі цього пояснення всіх особ цього стану, які живуть з торгу, висилають в 6-денний строк. Тепер в Петербурзі сталася ціла низка банкроцтв, які виникають через те, що крамарі, які жили в городі мусять за 6 день спродати свої крамниці та ввесь крам. (Б. В.).

— **Погромна агітація.** В Новгороді голова місцевих „союзників“ епископ Андронік, як сповіщає „Рѣчь“, провадить погромну агітацію. Недавно він виголосив промову, в якій доводив, що сам Бог встановив необмежену владу в державі, що тільки самодержавство веде на його думку, до добра, а парламенти та конституції наближають кінець світа. Всі грабунки, крадіжки і т. и., на його думку, робляться ворогами Христа, які змовились з масонамя і евреями. Наприкінці — промовець закликав еднатись в „чорній сотні“ та йти на боротьбу з ворогами Христа.

— **Скуповують землю.** В саратівській губернії помічається з недавньої пори, як пишуть„ Сар. Вѣст.“, в багатьох селах прикре з'явище. Сільські пауки великі і малі скуповують ту землю, що продають пересельці. Ці легкодухі спродують свою земельку і їдуть на „аршинный чорноземъ“. А павуки посідають все більше землі. Є села, де глитаї скупили наділи 50 і більше хазяїв. Сільські громади неспроможні боротися з науками.

— **Сумна слава.** Пурішкевича „знае“ не тільки город, а й село. „Пурішкевичем“ лається, як доводять „Б. В.“, і село. В с. Машівці балашовського повіту, наприклад, хлопчаки дражнять своїх товаришів забіяк—Пурішкевичем. Селяне на сходах так зупиняють крикунів: „Мовчи, буде з тебе! Чого розкудахкався, як той Пурішкевич“. А оце недавно „відомий“ депутат дав привід для скандалу. Селянин Матвій Ігнатов, вернувшись додому п'яний, почав налазити до жінки з лайкою. Та не втерпіла і назвала його „Пурішкевичем“. „Як,—крикнув Ігнатов,—то я Пурішкевич? ну, добре ж!“ І розлютований селянин почав бити жінку. Насилу сусіди вирвали з його рук сердешну.

— **Дівчина з двома головами.** В московському городському захистку недавно вродилася дівчина, у якої було дві голови. Одна голова була вище другої. Дівчина жила дуже не довго. Нижня голова жила більше ніж верхня. В дівчини було теж два хребти. (Ц. Ж.).

— **Шайка шахраїв.** На московсько-нижегородській залізниці давно вже завелася шайка шахраїв. Там есть залізнодорожники—од контрольорів і до сторожів. Крадуть звичайно так: вагон становлять окремо, де стоять „свої“ сторожа. Ці вже слідкують, щоб ніхто з чужих не надійшов. Крім крадіжок вони „промишляли“ ще й підробленими документами. На такі документи їм пощастило получити на ст. „Нижній-Новгород“ саратівського полотна на 100.000 карб. (В. В.).

— **Дикі люде.** В г. Єгорьевському гласні городської думи з головою на чолі зовсім не відають, що робиться в світі. Вони не знають, що вся Росія тепер святкує 100-літні роковини нарождения М. В. Гоголя. І от, коли інспектор народніх шкіл запропонував їм вшанувати память великого письменника роздачою його творів школярам, то вони обурились. А гласний Байдаков кричав: „Який такий ювилей—нічого не знаємо. Нехай сам інспектор шанує, нехай накупить собі книжок та й роздає“, І порішили відмовити інспекторові. „Дорого коштує. Хай сам купує книжки, коли хоче“. (Р. Сл.).

ПО УКРАІНІ.

У КИЇВІ.

В судовій палаті. 19 марта в судовій палаті розглядали справу українського письменника П. М. Гаенка, котрого обвинувачували за те, що він написав і росповсюжував брошюру „В свято“, драматична картина, в котрій добачили бажання викликати серед українців ворожнечу до росіян. Обороняв д. Гаенка адвокат М. З. Шішко. Судова палата виправдала підсудного.

Зменшено кару. Єфрему Радомському, Якову Дорошенкові, Гарину і Пейчеві смертну кару змінено на каторгу—першому на десятилітню, а всім иншим—на двадцятилітню.

Труси і арешти. 18 марта, з наказу київської охранки, було арештовано одного добродія, котрий не схотів сказати свого призвіща. У його було знайдено адреси кількох особ, у котрих потім і було зроблено труси. Між иншим зроблено трус: у акушерки Лукеріі Жабоедової і Павлини Абель (Брест. Літовське шоссе, 14); у Айли Бергін (Златоустовська, 19); у Василя Смирнова (Владимирська 1), у Євгеніі Лупікіної (М.-Подвальна, 15); у Дмитра Головкіна (Володимирська 45); у Олени Размірової (Велика Підвальна, 25); у Євгеніі Баш (Велика Підвальна, 25); у Поллака і Попова (М.-Володимирська, 37). Арештовано Баш, Поллака і Попова. Підчас трусів знайдено кільки фальшивих пашпортів і печатка одного з окружних судів; забрано листування та ріжна нелегальна література.

Справа Миткевича. 19 марта в судовій палаті розглядали справу М. А. Миткевича, котрого обвинувачували за те, що він надрукував чорносотенні брошюри: „Заблудились“, „Всему міру по секрету“ і „О двѣнадцати грѣхахъ въ Россіи, ея болѣзни и способы лѣченія, великая тайна предается гласности“, в котрих добачили підбурювання до національної ворожнечі. Засвідків по цій справі між иншим викликано було Б. М. Юзефовича і А. І. Савенка. Обороняв підсудного адвокат В. М. Дараган. Палата визнала д. Миткевича винуватим і присудила на 2 тижні до кріпости, постановивши, разом з тим, прохати, щоб замість цієї кари, було йому вимовлено тільки догану.

Наказ поліції. В наказі поліції нагадується, щоб поліцейські, котрі сьогодня вартуватимуть біля церков, не дозволяли битися вербою і тих, хто буде це чинить, заарештовували і позивали до суду.

Тиф у Київі. 19 марта по київських лікарнях було слабих на тиф: в олександрівській—244 чол., в кирилівській—51 чол., в чорноробочій—30 чол., в еврейській—62 чол., в дегтеревській—140 чол.; всього по київських лікарнях було слабих на тиф 518 чол.

Пам'ятник М. В. Гоголю в Київі. Київський губернатор прислав київському міському голові протокола постанови „кіевскаго клуба русскихъ націоналистовъ“, в котрому знято питання про те, щоб необхідно здобути дозвіл на збірання по всій Росії жертв на збудування пам'ятника М. В. Гоголю в Київі, а також підкреслюється потреба заснувати в київському музеї окремого відділу імени Гоголя. Губернатор пропонує розглянути ці питання в міський думі.

На ивсливській виставі. 19 марта після того, як було присужено нагороди за кращі експонати, собачий від-

Жертва дводушности.

(Кінець) *)

Чи могло ж, запитаємо, з Гоголя вийти щось инше з українського погляду, ніж вийшло? За тодішніх обставин—ледве. З одного боку, він жив занадто далеко від рідного краю і де далі все чужішим робився йому та й сам осторонь ставав од його найближчих інтересів. З другого боку—і це найважніще—у його самого, не було такого могучого стимула до повного життя, який був, напр., у Шевченка—боротьби з кріпацьким лихом; нарешті й самий народ—а що тоді було українського, опріч народа?—був для його раз-у-раз „таинственнымъ незнакомцемъ“, облитий чарами поезії в його творах і зовсім иншим на ділі. Що Гоголь мусів згодом зійти цілком з українського ґрунту, до цього фатально тягли всі умови його виховання і життя, виховання панича і життя серед інтересів чужих рідному краєві, але українська душа його довго змагалася проти цього, виявляючись несвідомо для самого автора в кращих утворах його таланта і, нарешті, знесилена, помстилася за себе, ослабивши в йому відпорну силу й тієї другої душі. Переполовинений, повний суперечности і контрастів, Гоголь не видержав і упав під вагою життя, як жертва своєї дводушности.

Ворогом українству Гоголь, певна річ, не був, та й не міг бути, бо на це не попустила й його „хохлацкая душа“. Але все лихо його і весь трагизм його особистої й громадської драми залежали від того, що та душа була „хохлацкою“, а не українською. От же хоч свідомости національної й не мав Гоголь, але все ж таки зовсім даремне силкуються побивати Гоголем український рух. Питання про свою національну душу Гоголь рішив тільки для себе одного, та й то, як знаємо, рішив так зле і невдатно, що це рішення зробилось для його зерном половинности і джерелом муки, які підірвали і його творчу силу, і навіть саме життя. Рішення його було величезною помилкою, а чи ж можна особисту помилку хоча б і геніяльної людини виставляти за обов'язкову норму для всіх і кожного, чи можна несвідомість брати за щось бажане й позитивне? Як заступник певної групи громадянства, що стояла над народом і його інтересами не боліла, Гоголь може бути і дійсне був прикладом і зразком для людей того ж самого стану, що шукають собі оправдання за своє „потурчення“. Але не забуваймо, що есть ще український народ, для якого таке рішення усе одно, що смерть, і який ніколи не може пристати на формулу незнання, щб за душа у його в тілі. Щоб бути дійсно народом, щоб не вмерти, як окрема індивидуальність, народ мусить мати одну, не переполовинену, не роспанахану душу, і цією душею може бути тільки та, з якою він прийшов на світ. Політика дводушности тут тим менше може зарадити, що навіть особу, навіть геніяльну особу—Гоголя самого—довела вона до марної рострати творчої сили, і коли з Гоголя може бути який-небудь зразок для нас, то тільки зразок на те, як не треба робити, щоб зберегти в собі свіжість, духову неподільність та гармонію почуття і діяльности.

Факт певний, що талановиті твори Гоголя з українського життя, хоча й були написані чужою мовою, хоча й не виявляли доброго знання українського життя в авторі, все-таки викликали інтерес до України, дарма, що то була Україна зовсім не та, яка існувала на ділі. Недавно один спритний російський критик висловився, що Шевченко, мовляв, не Україну малював у своїх творах, а Апельсинію—і ця думка, недоладня і цілком помилкова що до Шевченка, дуже до речі, коли ми розглядатимемо Гоголеві оповідання з українського життя. У Гоголя Україна справді була якоюсь Апельсинією, де люде всього тільки й мають турботи, що кохання, де сонце гріє—не пече, де природа дихає лагідним спочуттям до людей,—одно слово, то був край,

Гдѣ все обильемъ дышетъ,
Гдѣ рѣки льются чище серебра,
Гдѣ вѣтерокъ степной ковыль колышетъ,
Въ вишневыхъ рощахъ тонутъ хутора,—

і т. ин., як почали малювати Україну російські епігони Гоголеві.

Але й цим Гоголь прикував увагу до свого рідного краю, і в цьому велика його заслуга перед ним. Можливо, і так таки було напевне, що твори Гоголя зробилися для де-кого з українців стимулом до того, щоб глибше вдивитися в ту фантастичну, блискучу Апельсинію й розшукати її реальні риси, зазначити її дійсне становище на землі. „По часу, коли появились малоросійські повісті Гоголя і „Тарас Бульба“,—завважив Драгоманов,—ми маємо повне право считать, що Гоголь породив і поетичні проби Метлинського, Костомарова і самого Шевченка і коли не вызвав, то йшов паралельно з стенографичними роботами Максимовича, Бодянського, Срезневського і т. д., і був таким робом *одним з батьків новішого українського народолюбія*, тим більше, що про Україну так багато і голосно говорив чоловік, ставший зразу рядом з Пушкином авторитетом у очах російської громади“ (Українець, — „Література російська, великоруська, українська і галицька“, Львів, 1873, стор. 42). І що ця думка багато має правди в собі, це доводять наші літературні стосунки до Гоголя.

Всі українські народолюбці старшої генерації просто з захватом ставились до Гоголя. Про Максимовича я не говоритиму, бо слід обопільних дружніх стосунків його з Гоголем видко з тих уривків, які подано вище. Але от Шевченко, заступник нової, вже цілком демократичної України. В своєму відомому вірші „За думою дума роем вилітає“, посвяченому Гоголеві, український поет пише:

Ти смієшся, а я плачу.
Великий мій друже,—

то-б то не одним способом але однакову робимо ми роботу, не одним шляхом, але до однієї мети йдемо — будимо людські душі і сприяємо національному відродженню рідного краю. І хоч дійсність не давала тоді ще великих наслідків тієї роботи, але дарма—кінчає Шевченко:

А ми будем
Сміятись та плакать...

Шевченкова посвята — то може перше признання українцем тієї заслуги, якою відзначився Гоголь у справі національного відродження рідного краю, і признання тим важніше, що воно вийшло від Шевченка і в такій категоричній формі, яка не допускає иншого витолковування.

Правда, признаючи цю заслугу Гоголя, виховавшись українцями почасти й під його впливом, бо на його творах, українці вже за життя Гоголя дивилися глибше й далі, ніж він показував. „Конечно, — писав р. 1844 Іеремія Галка (Костомаров), — Гоголь въ своихъ высокихъ созданіяхъ много выразилъ изъ малороссійскаго быта на прекрасномъ русскомъ языкѣ, но надобно сознаться: знатоки говорятъ, что *многое то же самое, будь оно на природномъ языкѣ, было бы лучше*“ („Молодикъ“ 1844 р. стор. 161). Ще виразніші поправки до Гоголя робить Куліш. Именуючи не раз своє покоління „преемниками Гоголя въ самопознаніи“, „призванными имъ къ сознанію своей національности“, і признаючи цим ґенетичний звязок між діяльністю Гоголя та новішим „українофільством“—Куліш про те стоїть на зовсім иншій вже теоретичній основі, і не тільки що до самої мови. Він вимагає од українського діяча не самого тільки безпричинного сміху та артистичної краси в малюванні українського народу, не тільки „радужныхъ грезъ поэта о родинѣ“ — він вимагає спочуття, життьової правди і свідомої праці коло народнього добробуту й освідомлення. „Можетъ быть,—каже Куліш,—и есть на свѣтѣ такая нація, которая назоветъ ихъ (Гоголеві створіння) своими кровными типами, но мы, всѣ тѣ, кто въ настоящее время имѣетъ драгоцѣнное право называть себя украинцемъ, объявляемъ всѣмъ вообще, кому о томъ вѣдать надлежитъ, что разобранные и упомянутые мною типы Гоголевскихъ повѣстей—не наши народные типы, что хотя въ нихъ кое-что и взято съ натуры или угадано великимъ талантомъ, но въ главнѣйшихъ своихъ чертахъ очи чувствуютъ, судятъ дѣйствуютъ не по украински, и что поэтому, при всемъ уваженіи нашемъ къ таланту Гоголя, мы признать ихъ земляками не можемъ“ (Основа“, 1861 р. кн. V, стор. 19—20). Намъ жалко разстаться съ тѣми восторгами, какіе мы чувствовали во времена оны при чтеніи „Вечеровъ на хуторѣ“,—так кінчає Куліш,—все равно, „какъ жалко исторгнуть изъ памяти первыя игры невозвратной юности“. Но всякій возрастъ имѣетъ свои преимущества и свою замѣну того, что было безразлично—хорошо въ прежнее время“ (ib. 33).

Реформатор російського письменства, що роспочав у йому, як влучно сказав Чернишевський, славетний „гоголевскій періодъ“, Гоголь безперечно мав великий вплив і на українське письменство. І мав не тим, що утворив на нашому ґрунті реальну школу письменників, бо реалізм і до його краще і повніше поставлений був першими українськими письменниками, у яких довелося самому Гоголю вчитись; а тим, що своїм талановитим словом він навернув і, як знаємо, до цього часу навертає багатьох українців до свого народу, зробився був на початку нашого національного відрод-

*) Див. „Рада“ № 65.

діл було закрито. Инші відділи вистави будуть функціонувати до 22-го марта.

Самовбивство. 20 марта позбавив себе життя студент-медик Київського увіверситету Микола Олександрович Поляков.

З Київщини. Нові почти. З постави п. начальника київською почтово-телеграфної округи одкривається на Київщині по найбільш людяних пунктах аж 40 нових почтових контор. З них в київському повіті буде одкрито —5 контор, бердичівському—2, сквирському—3, васильківському—2, липовецькому—3, таращанському—1, радомиському—6, канівському—4, уманському—2, звенигородському—3, черкаському—5 і чигиринському—4. Пункти, де мають бути одчинені контори, вже намічені, але начальник округи з приводу цього ще вдався за порадою до київської губ. управи в справах земського господарства.

Не аби-які гроші, Цими днями підраховано мирянських грошей по 2-му мировому участку київського повіту за 1907 рік. В цьому підрахункові, між иншим стоїть, що на виселення „порочних" членів по приговорах сільських громад за 1007 рік селянами витрачено 1000 карб. 42 коп.

(Од власн. кор.).

Бажання здійснилось. З м-ка Городища, черкаського пов., нам пишуть, що місцеві селяне дуже цікавляться кооперативною справою і вже давненько серед їх йшли балачки про те, що треба б і їм заснувати потребительське товариство, та на жаль не було кому за це взятися. Але як переїхав у Городище земський агроном д. Сазонов, справа зразу посунулась наперед. Тепер уже заходами його та мирового посередника д. Фогеля таки пощастило заснувати потребительське т-во, яке й одкрило вже товариську крамницю. Багато селян записалося в члени т-ва, яке звичайно з тямущими людьми принесе не малу користь. Дуже бажано було б, як би в крамниці ще завели продаж книжок і, певна річ, і українських, бо в Городищі, що налічує більше 15 тисяч людности, нема ні одної книгарні.

З Поділля. За панську пшеницю. Два роки тому в с. Писарівці-Гулівецькій, вінницького пов., селяне Ксенофонт Коваль і Григор Ковальчук одного дня в жнива прийшли в двір економії пані Борейчихи, спинили машину, що молотила саме, і на економичних волах завезли до себе три мішки пшениці. Волів потім вони прогнали назад в економію. Тепер оце Коваля й Ковальчука за це судив вінницький окружний суд по 1643 ст. карн. зак. І суд присудив кожного в арештанські роти на $1^1/_2$ роки.

Злодій. В м-ку Калинівській-Слобідці, вінницького пов., недавно одного дня ходив якийсь прошак і жебрав на погорілих, а вночі його впіймали коло коней. Хазяїн тих коней спав і нічого не чув, як у його виведено коні, та його сусіда саме вертався з хурманки і постеріг, що якийсь чужий голос гарукає до сусідових коней. Чоловік тоді учинив крик, щоб ловили злодія. Той пробував викрутитись, що він, мовляв, зловив якісь коні, що тинялись собі по вулиці, але мав на думці кому слід завести їх, поки хазяїн не признається до них... Чоловік хапнув злодія за рукав і став кричати. Збіглися люде, взяли злодія до хати і били його аж до світання, а потім одвели до поліції. (Од власн. кор.)

З Полтавщини. Гості-галичане в Полтаві. Нам сповіщають, що цими днями до Полтави приїхали галицькі архітектори-українці Лумпинський і Левінський, які перед тим були в Київі. Вони приїхали й до Полтави, щоб ознайомитись з українським стильом та матеріялами, покладеними в основу при будові нового дому губ. земства. Для ознайомлення з українським орнаментом, панове архітектори накупили собі в кустарному складі губ. земства силу всяких гончарних виробів; багацько де-чого куплено за-для музею вищої керамичної школи в Львові.

На памятник Т. Шевченкові. Загальні збори членів полтавського товариства взаємного кредиту купців асігнували по 25 карб. на памятники М. Гоголеві в Полтаві й Т. Шевченкові у Київі.

Кустарний склад полтавського губ. земства вислав великий транспорт виробів у Єлисавет (на Херсонщині) для продажу на Шевченківському вечорі, що має одбутися там в початку апріля місяця на збільшення фонду на збудування памятника Т. Шевченкові. (П. Г.)

З Катеринославщини. Три мости зруйновано. Недавно оце, як став дуже танути сніг і пішла велика повідь, в верхне-дніпровському повіті було знесено два ще зовсім нові земські мости на річках. А тепер, як повідомляє „Слово", весняною кригою знов збито й третій ще земський міст, так саме недавно збудований. Загалом варті ці три зруйновані мости щось коло 100 тисяч карб.

З Харьківщини. Євреям зась! Студенти-химики харьківського технологичного інституту надумали влаштувати екскурсію в Москву. Але московський градоначальник видав наказ, щоб студентів-евреїв не було в цій екскурсії химиків у Москві.

(Юж. Кр.)

З Херсонщини. Негоже в піст шануватя Гоголя. З несподіваного наказу шкільного начальства в г. Єлисаветі, зважаючи на Великий піст, заборонено святкувати по середніх школах 100-літній ювилей Гоголя. Дозволено тільки одправити панахиди. Літературну й музичну частину наміченого свята одсунено аж на після Великодня. А реферати й зовсім заборонено.

(Р. Сл.)

З Кубані. Селянська молодь. „Кулачки, горілки, карти"—ось що панує зараз в кубанських селах, як пише „Нов. Заря". Ні одного свята не мина, щоб не було „кулачки"; починають молоді, а встряють і батьки, жінки та матері. В с. Конокові навіть є щось ніби „лига свободной любви", тільки ще гірше; коло 60 проц. молоді слабі на пранці. В с. Успенському не була дня, щоб у волості не сидів картьожник, програвши за ніч силу грошей, а в котрого дома помірає з голоду сем'я; нема такого дня, щоб не було крадіжки, не було грабунку.

Українці в Галичині.

Загальні збори краєвого союза ревізійного. 12 марта у Львові відбулися загальні збори краєвого союза ревізійного, на які прислали своїх представиків 151 спілка, що належить до союза. З промови голови союза, д-ра Костя Левицького, в котрій він подав короткий огляд діяльности товариства за минулий рік, видко, що зараз до союза належить 235 спілок. Року 1900 було засновано спеціяльний фонд, з котраго давалися безпроцентові позички новозаснованим спілкам; крім того, спілки, що належать до союза, розібрали значну частину акцій „Земельного банку гіпотечного" і цим самим спричинилися тому, що цей банк не вийде з українських рук. В цій справі взяли участь 97 спілок, котрі розібрали між собою 682 акції на 275,800 кор. З нових постанов, які мусять вплинути на характер майбутньої діяльности Краєвого союза ревізійного, треба згадати зміну статута товариства в тім напрямку, щоб воно не тілько наглядало та ревізувало спілки, але також і засновувало нові спілки та ширило між народом ідею спільництва. На зборах, врешті, вибрали нову раду товариства: голова д. Кость Левицький; члени ради: дд. Степафан Федак, Олександер Сероїчковський, Кость Паньківський, Теофіль Кармош, Микола Заячківський, Ярослав Кулачковський, Василь Нагірний, о. Остап Нижанковський, Євген Олесницький, Юліян Січинський, Микола Шухевич і Володимир Бачинський. (Діло).

Загальні збори львівської філії товариства „Просвіта". 12 марта відбулися загальні збори львівської філії товариства „Просвіта". На збори прибуло чоловіка з 60 селян—переважно представники читалень „Просвіти" що існують в повіті. Було також кілька священників і чимало представників львівської і позальвівської інтелігенції. За минулий рік, як це видко з справоздання філії, пощастило діяльність читалень товариства поставити значно раціональніше, ніж перше; в цій справі багато допоміг львівській філії товариства „Просвіта", „Просвітний кружок" „Академичної громади". Нових читалень засновано минулого року 10; нових членів прибуло 200 чол.; книжок продано 4,000 примірників—здебільшого видання „Дешевої бібліотеки", „Просвітні листи" і т. ин. З діяльности філії на економичному полі треба згадати те, що своїми заходами вона улаштувала крамарський курси, заснувала 3 нові крамниці і роспочала справу заснування фабрики цементових дахівок. Ювилей „Просвіти" святкувала львівська філія просвітно-економичним вічем, а читальні „Просвіти" в львівському повіті цей самий ювилей товариства одсвяткували концертами. Потім на зборах було прочитано два реферати: д. Юліяна Балицького—про організацію і ведення читалень і д. Івана Петрушевича—про організацію дешевого кредиту на селі. З резолюцій, що ухвалили збори, найцікавіщі такі: ухвалено вибрати постійний комітет, що мав би пильнувати справи заснування кас Райфайзена в повіті; висловлено бажання, щоб філія звернула більшу увагу на розсилку книжок і газет по селах; запропоновано раді філії, щоб вона придбала декорації для того, щоб позичати їх читальням, а також улаштувала спеціяльний курс для режісерів аматорських вистав; ухвалено прохати Головний Виділ (рада) товариства „Просвіта", шоб він подбав про зміну статуту в тому напрямку, щоб читальні не могли тільки по своїй волі, без попередньої згоди Головного Виділу, порядкувати своїм майном. Врешті, на членів ради львівської філії товариства „Просвіта" вибрано: д.д. Тита Реваковича, Івана Кивелюка, Григорія Зацерковного, Ярослава Колтуняка, Тому Милевича, о. Дамяна Лопатинського, Івана Панькевича; на кандидатів: д.д. Володимира Держіруку, Олександра Пісецького, Івана Жиравецького; до контрольної комісії: д.д. о. Євгена Готовського, Антона Рана і Олександра Слизюка. (Діло).

Економичне життя України.

— **Акціонерна хроніка.** Акц. т-во „Рус. Провіданс" у Маріуполі мало за 1907—8 р.: втрати 453.519 карб., акц. кап. 14.622.375 карб. Новоросійське т-во камьяновугільної, залізної й рельсової продукції за 1907 р.: приб. 41.848 ф. ст., осн. кап. 1,2 м. ф. ст. Південно-російське металургічне т-во за 1907 р.: втрати 15.984 карб., осн. кап. 1.380 т. карб. Голандське т-во для добування камьяної соли за 1907 р.: приб. 133.686 гульд., див. 14 проц., осн. кап. 600 т. глд. Дінецьке т-во залізоробної й сталеплавної продукцій за 1907—8 р.: втрати 220.610 карб., акц. кап. 4,5 м. карб. Російське т-во вивізної торгівлі в Ростові за 1907—8 р.: втрати 389.422 карб., осн. кап. 2 м. карб. Бобаківське гірниче т-во за 1907—8 р.: втрати 870 карб., осн. кап. 320 карб. Бельгійське акц. т-во „Катеринославський трамвай" за 1907—8 р.: див. 33.368 фр., осн. кап. 750 т. фр. Кайзертальське потреб. т-ве „Згода" в Таврії за 1908 р.: приб. 2.832 карб., паєв. кап. 22.513 карб. Т-во Харьківського цукроварафінадного заводу за 1907—8 р.: втрати 79.170 карб., осн. кап. 2,4 м. карб. Полтавське економичне т-во чиновників за 1907—8 р.: приб. 5.172 карб., див. 4,8 проц., паев. кап. 52.208 карб. Одеське т-во Бершадської цукроварні за 1907—8 р.: приб. 45.139 карб., див. 6 проц., осн. кап. 675 т. карб. Т-во Борівської цукроварні за 1907—8 р.: приб. 138.541 карб., див. 250 карб. на пай=87.500 карб., осн. кап. 525.000 карб. Південно-російське т-во торгу аптечним крамом у Київі („Юротат") за 1907—8 р.: приб. 130.214 карб., див. 12 проц., осн. кап. 300 т. карб. Потреб. т-во „Польза" в Катеринославщині за 1908 р.: приб. 60 карб., паєв. кап. 4.827 карб.

— **Кооперативний рух.** Селяне с.с. Удрієвець, камянецького пов., та Уладівки, вінницького пов. (Поділля), організували у себе потребительські товариства.

— Потребительське т-во в с. Яланці, ольгопольського пов. (Поділля), налічує зараз 123 члени. Минулого 1908 року справи у т-ва йшли дуже добре і воно дістало 299 карб. 33 коп. чистого прибутку. За весь 1908 р. для товариської крамниці було накуплено краму на 6.233 карб. 48 коп. і продано—на 5.963 карб. 34 коп. Видатки на удержання крамниці взяли всього 593 карб.

— Розпочало свою діяльність т-во потребителів у с. Рудівці, прилуцького пов. (Полтавщина).

— 83 сільсько-господарським т-вам малого району на Полтавщині губ. земство асігнувало в підмогу на 1909 рік 16.289 карб. і стільки ж асігнували й повітові земства. Найбільш с.-господар. т-в в костянтиногрядському повіті, де їх є 15, і в гадяцькому, де їх—14, а в золотоношському та хорольському пов. нема ще ні одного т-ва.

ТЕЛЕГРАМИ

(і останні вісти з газет).

Державна Дума.

ПЕТЕРБУРГ, 20. 88 засідання починається в 11 год. 23 хвилини. Головою князь Волконський.

По докладах редакційної комісії принято й віддано до Державної Ради 24 законопроекти, ухвалені на попередніх засіданнях Думи. Принято висновки комісії згоди в справі законопроекту про продовження строку часових правил про додаткові пенсії военним служащим, при чому докладчик Безак повідомляє, що фракції поміркованих правих та октябристів в порядку думської ініціятиви готують законопроект про новий пенсіонний статут для офицерів.

Принято висновки комісії згоди в справі законопроекту про побільшення жалування почтово-телеграфним служащим, щоб побільшене жалування видавалося не з 1 июня, як бажала Державна Рада,— а з 1 мая.

Священник Комарецький вносить пропозіцію, щоб з приводу століття нарождення Гоголя було від імени Думи покладено вінок на могилу Гоголя. (Оплески).

Принято доклад комісії по запитаннях, про відозву до уряду, на підставі ст. 40 статуту Думи, за поясненням в справі питання про повідь, що наробила багато шкоди в місцевостях південних та південнозахідних губерній.

В 12 год, 21 хвилину засідання закрито. Дальше засідання призначено на 7 апріля, на 11 год. ранку.

Діяльність уряду та адміністрації.

ПЕТЕРБУРГ, 20. Продовжено по 29 сентября 1909 р. стан побільшеної охрани у вітебському, двинському, ріжицькому та люцинському повітах.

ПЕТЕРБУРГ, 19. Губернатор Горчаков вислав з Вятки, після ревизії Кондоіді, діячів богородського товариства. Само товариство закрито.

Дозволено одкрити вільну школу проф. Лесгафта, крім соціологичного відділу.

Военне міністерство вдалося з пропозіцією до ради петербурзької синагоги, щоб в синагозі було повішено мармурову дошку з призвіщами тих евреїв, які загинули підчас японської війни.

Синодальна комісія в справі реформи академії доручила обміркувати наукове питання—професорам, а церковне—ієрархам.

МОСКВА, 19. Князь Львов, повернувшись з Петербургу, повідомив, що міністр внутрішніх справ звелів не становити перешкод з'їздові загальноземської організації.

ВАРШАВА, 19. Генерал-губернатор Скалон закрив на 2 місяці друкарню Вержбицького.

ОДЕСА, 19. Місцева адміністрація заборонила одеському товариству „Просвіта" впорядкувати вечірку, присвячену пам'яти М. В. Гоголя.

ЖИТОМИР, 19. Дозволено городові зробити 5-процентову облігаційну позичку. Реалізувати цю позичку згодились закордонні й російські банки.

Судові справи.

САМАРА, 20. Окружний суд з сословними представниками розглянув справу про погром маетку-хутора та гуральні Маркових, в самарському повіті, в 1905 р., при чому власникам було зроблено шкоди більш як на 300.000 карб. Присуджено 125 чоловік до тюрми на 8 місяців, одного —на 6 місяців, одного—на рік, семеро—до арештантських рот, 83 виправдано.

ПЕТЕРБУРГ, 19. В военному суді почався розгляд справи про кронштадську с.-демократичну організацію. Обвинуваченних—15 душ.

Справу Коваленського буде розглянуто 20 апріля.

ВАРШАВА, 19. Присуджено до смертної кари Чорного за замах на стражників.

В Лодзі присуджено до смертної кари чотирьох за вбивства.

Втеча з тюрми.

СТАВРОПОЛЬ (губернський), 20. З місцевої тюрми втекло трое арештантів. Підчас втечі вони поранили салдата, що біг за ними навздогін. Коли їх було вспіймано, то один з арештантів застрелив товариша і хотів убити себе. Арештантів затримано.

Арешти.

ПЕТЕРБУРГ, 19. В Казані заарештовано головного свідка в справі про експропріяцію—шпига Грознова. Справу одсунено.

Напади та вбивства.

ГРОЗНИЙ, 20. Вдень до военного лікаря Ганжинського увійшов грабіжник. Ганжинський хотів затримати його, але той почав тікати, а Ганжинський вистрелив у нього й поранив на смерть. Поранений помер в лікарні.

БАКУ, 20. Двоє грабіжників, вскочили в крамницю й почали вимагати грошей у лавушника. Той почав сперечатися, тоді грабіжники його вбили. Одного злочинця затримано.

ВАРШАВА, 20. На Скерновицькій вулиці п'ятеро грабіжників напали на директора еврейської лікарні, що віз 5.500 карб. Поранивши директора, злочинці витягли його з воза й пограбували гроші. Візник погнав коней і попередив поліцію. Двох грабіжників затримано, при чому одного тяжко поранено. Половину пограбованих грошей відібрано у злочинців.

БОБРОВ, 20. В селі Садовому пограбовано касу сільської росправи. Вартового вбито.

Союзницький напад.

ОДЕСА, 19. На Дерибасовській вулиці союзники напали на адміністратора редакції „Од. Новостей" д. Хейфеца і побили його палюгою по голові. Нещодавно Хейфец одібрав анонимного листа з вимогою рощитати співробітників газети — Виноградова та Ціновського. В листі було сказано, що коли вимоги не буде виконано, то Хейфеца битимуть.

Катастрофа.

КАТЕРИНБУРГ, 20. Біля станції „Уфалей", челябинської залізниці трапилась катастрофа з грузовим поїздом через те, що у одному вагоні тріснула вісь. Люде цілі; три вагона розбито вщент, решта попсовані. Путь запсовано на протязі двох верстов.

На користь месинцям.

ІРКУТСЬК, 20. На користь тих, що потерпіли від землетрусу в південній Італії, місцевий комітет зібрав 4371 карб. Гроші послано російському посланникові у Римі.

За кордоном.

До справи Січинського.

ЛЬВІВ, 19. Справу Мирослава Січинського, що вбив намістника Галичини, гр. Потоцького, сьогодня не було розглянуто. Одсунено її, зважаючи на прохання оборони через процесуальні причини.

МАРСЕЛЬ, 20. На параході „Жюль Анрі", що прибув сюди, йдучи з Філадельфії до Сету з гасом, трапився вибух, певне, через те, що сама-собою спалахнула нафта. Вбито 6 і тяжко поранено 10 робітників.

ГААГА, 20. Генеральні штати без дебатів ухвалили законопроект про евентуальне регентство та опіку на той час, поки король не має повноліття.

КАІР, 20. В звязку з заведенням нового закону про пресу партія націоналистів та тубольці-друкарські робітники впорядили вулишні маніфестації. Маніфестантам пощастило дістатися до палацу хедива. Було виголошено кілька промов. Промовці закликали демонстрантів вжити всіх заходів, щоб не поступатися добутою волею.

ЛАНДСГАУТ, 20- Аеростат „Цепелин І-й", полетів над городом, але вітром його відкинуло в напрямі Дингольфингу. Після третьої години він щасливо спустився в Нідерфибасі біля Дингольфинга.

женя учителем „самопознанія". Дарма, що Гоголеве „самопознаніе" було неглибоким і примитивним, що воно одяглося в такі форми, які переросло дальше ж покоління; дарма що сам учитель на перших же кроках перестав задовольняти своїх учнів, именно як учитель. На світанку національного життя ми й не можемо вимагати від людей тієї свідомости, яку маємо самі, і нам досить того, що Гоголь, може, незалежно від своїх замірів та бажаннів, несвідомо для себе самого, став одним із перших моторів нашого національного руху, щоб скласти перед ним велику пошану од вдячних нащадків. Для нас було б любіше, звичайно, зачислити його в ряди наших безпосерніх і неподільних діячів, бачити його ім'я на сторінках історії українського письменства, але цього не сталось через відоме всім нам лихоліття. І досить з нас того, що українська душа Гоголя хоч часткою віддала рідному краєві те, що взяла від його. Частка—не ціле, то певне, але за тодішніх обставин на світанку нашої національної свідомости, і та частка не була вже занадто малою.

Тепер, думаю, ясно, чим був для нас Гоголь, і як повинно ставитись до його сучасне українство. Ясно так само й те, чи мають право централізатори й обруситєлі узурпувати собі йменя Гоголя і ним виправдувати свої убійчі операції над тим народом, що дав не тільки самого Гоголя, а й краще з того, що було в Гоголі. Великий російський письменник був далеко тісніше зв'язаний з рідною стихією, ніж сам думав; образи дітячих літ так міцно пристали до його вражливої душі, що й опісля з них та з народних українських пісень і переказів він черпав обома пригорщами кращі свої створіння, кращі образи і мову. Так, навіть мову, хоч вона мала формально чужий вигляд. Проф. Мандельштам у своїй надзвичайно цікавій монографії „О характерѣ Гоголевскаго стиля" довів, що там, де Гоголеві треба було щирий свій настрій вилити, там він пив з рідного джерела, користуючись з української мови й тільки переказуючи, а то й цього иноді не роблючи, свою думку російськими словами. Думав він поукраїнському, і тільки перекладав, пишучи, на російську мову. Справедливі через те були нападки пуристів російської мови на Гоголя за те, що у його „языкъ слишкомъ отзываетъ малороссіянизмомъ",—тільки що ці панове не розуміли, яку вагу український елемент мав у всій творчости великого письменника, не бачили, що тут саме й грає життя, в цій природній йому стихії, що тут його сила—в єднанні хоч у думках з рідною землею. Визволившись під кінець життя від „малороссіянизму", Гоголь визволився і з-під власти дійсної краси, загубив і власний стиль свій, придбавши замість його те, що д. Мандельштам влучно зве „словоизліяніемъ"—безбарвну балаканину, розведену водою тривіяльних думок. От чого на ділі добивалися і, на жаль, добилися ті сучасники Гоголя, що картали його за українську стихію.

Не иншого ж, тільки для всього українського народу, хотять і нащадки їхні, а надто ті, що сами українці зроду—всі оті „общероссы", „тожемалороссы", „малороссіяне", „говорящіе по русски" та инші одміни одного типу, що своє ренегатство виправдовують прикладом нещасного мученика дводушности. Сам Гоголь дав їм таку влучну і разом безощадну характеристику, що кращої і не вигадати. Ви пам'ятаєте мабуть образи симпатичних Гоголеві старосвітських поміщиків, яких він противоставляє „тѣмъ низкимъ малороссіянамъ, которые выдираются изъ дегтярей, торгашей, наполняютъ, какъ саранча, палаты и присутственныя мѣста, дерутъ послѣднюю копейку съ своихъ же земляковъ, наводняютъ Петербургъ ябедниками, наживаютъ, накопецъ, капиталъ и торжественно прибавляютъ къ фамиліи своей, оканчивающейся на о, слогъ въ. Нѣтъ,—кінчає Гоголь про своїх героїв,—они не были похожими на эти презрѣнныя и жалкія творенія, такъ же какъ и всѣ малороссійскія старинныя и коренныя фамиліи". Чудовий портрет, і в йому так легко пізнати й зараз багатьох з тих, хто іменем Гоголя воює проти українства, пишучи на його „ябеди" та доноси, або згорда та знишка дорікаючи вузістю. І багато власних рис пізнали б ці „жалкія творенія", перечитуючи твори Гоголя, як би здатні були розуміти і серцем відчути прочитане. Але цього не дано їм...

Не любов і пошану до великого письменника виявляють вони, вихваляючи в йому як-раз те, що стало причиною його особистої і громадської трагедії, що його талант перевело на моралізаторство і позбавило світ великих творів. Вони славлють знаряддя муки, що зазнав Гоголь,—те знаряддя, якого не було б, як би великий письменник з більшою свідомістю дивився на свою працю, як би він знав, „яка душа у його", і як би не зрікався тієї душі, яка дала йому все, що зробило його Гоголем. В Гоголевські дні ми теж схиляємо побожно чоло перед цим мучеником дводушности, але не вихваляти знаряддя його муки будемо ми, не цілувати кайдани, що оповили його духовну істоту й розірвали на двоє та переполовинили його душу—ні... Ми можемо тільки з обуренням та огидою згадати ті обставини життя, що калічили й калічать кращих синів нашого рідного краю й завдають їм зайвих і нікому непотрібних мук на пагубу їхнього таланту за-для громадського діла в рідному краї.

Як зразок такої непотрібної жертви Молохові ашантійської державности—Гоголь завжде буде жити в пам'яті усіх свідомих і однодушних людей на Україні.

Сергій Єфремов.

Література, наука, умілість і техніка.

= **Скасована конфіската.** Судом скасована конфіската пієси д. Гая: „В свято".

= Композітор Падеревський написав сімфонію на тему: "Останне польське повстання". Сімфонія вперше виконана буде в Бостоні, де зараз живе композітор.

Театр і музика.

Святкування памяти Гоголя в театрі б. т-ва Грамотности.

Українська труппа М. Садовського цілком слушно взяла участь в святкуванні „Гоголевських днів" і спектакль 19-го марта присвятила памяти великого українця, близького й дорогого українській сцені уже хоч би й через те, що значна частина її репертуару складається з пьєс на Гоголевські сюжети. Але коли вже робити українське святкування, то треба було б іти до кінця і реферат про Гоголя читати українською мовою; одначе д. Чаговець читав по-російському. Ну, та нехай уже й так, що д. Садовський не зміг найти цей раз нікого з українських лекторів, а д. Чаговець цим разом доконче мусів читати російською мовою (хоча про Котляревського читав він по-українському!), але зміст реферата виголошеного д. Чаговцем дуже гарно й ефектно, в значній мірі нас розчарував. Це був початок гучних фраз, ефектних цитат і патетичної декламації, але д. Чаговець дуже мало вияснив стосунки Гоголя до українського письменства, його роль в розвитку українського національного самопізнання; занадто коротко й неясно для ширшої авдіторії змалював референт значіння виступу Гоголя в російській літературі, бо одна згадка про „ліквідацію тридцятих років", „праве ґеґеліянство" мало що промовляло до більшости авдіторії театру Грамотности. Не встерігся д. Чаговець од зовсім незрозумілих закидів на адресу якихсь „новоукраїнців" (?), „вздорныхъ" статей Куліша про Гоголя і т. ин. Чудно було якось слухати це все на *українському* святкованні Гоголя.

В дальшій частині програми святкування було виставлено уривки: 3-ій акт „Ревизора" і 2-га дія „Сорочинського ярмарку". Уривки підібрано досить відповідно для ілюстрації Гоголевої сатири й юмору, та вже занадто в легкому тоні їх виконано, особливо акт з „Ревизора"; дрібницями „передали куті меду" і вся повага ювилейної вистави щезла як дим; публіці було без кінця весело, вона примушувала бісірувати номери співу з „Сороч. ярмарку" там, де це було зовсім незручно по ходу дії, але елементу святкування, присутности духа великого автора, а не артистів тільки, на жаль, не почувалося. А той суфльор в „Ревизорі"! як він настирливо надокучав слухачам! Увагою публіки заслужено опанував при виставі „Ревизора" д. Садовський, творець цеї ролі на українській сцені. В „Сороч. ярмарку" найкраще грав д. Левицький, просто, натурально, без усякого шаржу, хоча спокус було розсіяно безліч.

Але всі дефекти святкування надолужила остання картина, поставлена художником Ів. Бурячком, на сюжет відомої картини Волкова „Гоголь слухає українських пісень". Гоголь (д. Марьяненко) сидів на ґанку старосвітського панського будинку, тута ж коло чайного столику його мати (М. К. Заньковецька), а сліпий лірник (д. Садовський) співав пісні. Це була така роскіш,—і фігури Гоголя та його матері, і спів, що не можна було одірвати очей, неможна досить наслухатись і невимовно жаль було, коли спустилася завіса і чарівна картина зникла.

Честь художникові за його прекрасну композіцію, честь артистам за глибокоправдиву інтерпретацію, — бо тут було щось більше, ніж звичайне загрімування і декораційний ефект, тут почувалась поезія старосвітської України, тут почувалося, що дійсно для великого поета українські пісні були „радістю", були „життям". Коли б у театрі цей вечір нічого не виставлялось окрім цієї картини, то все ж тисячу разів було варто прийти подивитись тільки на неї. **Д. Д-ко.**

— **Шевченкове свято в Дорпаті** 26 февраля „Товариство студентів українців у Дорпаті" шанувало 48 роковини смерти Т. Г. Шевченка. Почалося свято співанням Заповіту; далі читалися—переклад статі д. Єфименкової „Памяти Т. Г. Шевченка" та доклад про подорож на прос ітно-економичний конгрес у Львові. М.-вокальна частина склалася з хорових співів—Заповіту, Прометея, „Ще не вмерла", „Віє вітер,—сольових—„Гетьмани", „Реве та стогне", „Ще не вмерла"; гри на піаніно: Жалібного маршу, „Повій вітре" і де-яких думок Завадського. Були декламації з Кобзаря.

Вечірку товариство упоряджувало в своїому власному помешканні. Вхід був вільний для всіх і безплатний. Межи гостьми були росіяне, литовці, білоруси, грузин, німець—все студенти. Із українців—професорів місцевого університету на вечірку прибув лиш один, та два асістенти —члени нашого товариства.

Коли закінчилася офіціяльна частина вечірки, почалися розмови та промови. Гості витали товариство з таким великим святом, як роковини великого і не забутнього Т. Г. Шевченка, і висловлювали спочуття українському народові, бажання кращої будучини.

Інтересною серед инших промов була промова тов. чеха, котрий, як мешканець України, вважає собі за обов'язок працювати на користь українського народу і через те вступив в члени нашого товариства. Одповідаючи на безнадійні і повні сумніву й скепсісу промови де-яких товаришів українців, т. чех вказував на рідний його народ—чехів, які протягом недовгого часу безустанною боротьбою здобули собі права, закликав не тратить віри в свої сили, не тратить надій, енергії і невпинно йти вперед, все вперед.

Професор говорив, що йому дуже приємно цей вечір провести серед земляків, що його тягне на Вкраїну, вабить синеє небо, біленькі хатки, стрункі тополі, садки вишневі, веселі гаї... що українець на чужині не може втратити любови до рідного краю. Як би, продовжуючи думки поважаного гостя, один з товаришів додав, що синє небо Україні вкрила чорна хмара, що в біленьких хатах животіють люде, —в злиднях, в темряві, безправні, німі, голодні і темні.

Розмови затяглися до 3 год. ночі.

Як бачите, не пишне, не багате змістом було наше святкування, не на таке заслуговує наш Прометей, та в цей „святий вечір" України ми думками переносились до рідного краю, ми мріяли з Кобзарем—бажали, щоб спали—розбились кайдани, ми жадали, щоб незабаром кожний „найменший наш брат" в цей день зміг вільними устами славити того, хто все своє життя оддав за „малих отих рабів німих", хто і в роскішних палацах, і за ґратами тюрми, в московській шинелі і на передодні слави — ні на хвилину не забував про свій народ про свою Україну.

Скільки сумних спогадів, скільки важких почуттів, важких дум і туги викликають кожні роковини Шевченка! Як болісно, як невимовно прикро признавати в цей вечір, що довго, довго треба ждати того щасливого часу, коли мрії, бажання Тараса здійсняться!

Важко і прикро од святочного настрію звертатись до сумної дійсности!

І ці сумні нотки бреніли скрізь—і в промовах, і в рефератах, і в декламаціях.

На памятник Т. Г. Шевченкові зібрано на вечірці 18 карбов., які будуть надіслані до редакції „Ради". **Б.**

ДОПИСИ.

(Од власних кореспондентів).

Г. ЧИГИРИН, на Київщині. Коли читаеш в газеті про свята з нагоди Шевченкових роковин по ріжних великих і малих містах та селах і навіть хуторах, то аж сумно бере за наш Чигирин, колись-то козачий. За ввесь час тут не було ніколи ніякої вечірки для вшанування Шевченка; навіть не було ніде спомину про батька Тараса в нашому людяному місті.

Город наш має тисяч з десять людности; тисяч до пяти по походженню українці. Свідомих українців тут жменька. Не диво після цього, що тут ніколи й небуває ні концертів ні вечірок для вшанування Кобзаря. Інтелігенція, що тут живе більше належить до людей „з кокардою на лобі", що з давна не були прихильні до українства, а тепер бояться спомянути про його. Через це Шевченка тут знає дуже мало хто з міщан, та й довідатись про великого поета ніде. Иноді тільки в казенній чайній на читаннях для народу, що уряджуються тут що-два тижні „комитетомъ трезвости", д. Школьний прочитає яку-небудь Шевченкову поему або що инше з його творів, а росказать людям, хто такий був Шевченко і що він зробив,—цього нікому і ніде. А ґрунт для цього є, бо слухачі в чайній найбільше цікавляться оцими українськими читаннями.

—

С. КОРОВИНЦІ, житомірського повіту (на Волині). Вночі під 5 марта тутешній один агент компанії Зінгер йшов з Коровинської цукроварні на ст. Михайленки. На нього напало кілька невідомих людей, одняли в нього 18 карб. та дорогого золотого годинника. Немилосердно набивши його, невідомі зникли. У сердешного агента ледве стало сили вернутись назад до цукроварні. В цій справі ведеться зараз слідство.

Вночі проти 12-го марта в с. Коровинцях опівночі невідомо ким було підпалено хату, де наймав житло прикащик завідської товариської крамниці д. Римарев. На той час він з семейством спав. Нічогосінько з хатнього добра не пощастило вирятувати. Насилу з вогню вибралися всі, а діти за малим не подушились од диму. Думають, що то підпалили тутешні селяне. У нашому селі це не перша така пожежа. Бувало й раніш, що мстилися „червоним півнем".

—

С. БОРТНИКИ, брацлавського повіту (на Поділлю). Величезне наше село. Широко розкинулося воно по долині кругом гнилих, мілководних ставків. І от від цих ставків немає життя селянам. Від гнилих очеретів та моху—заражається повітря і через це всякої пошести, як от тиф, скарлятина—є в нас раз-у-раз в гостях. Кожна весна та осінь багато людей забірає на той світ, особливо дітей. До цього лиха зараз спричинилося й друге. В тих ставках цього року багато риби подушилося під льодом. Тепер оце та риба піднялась до верху і починає гнити. Від цього такий сморід пішов на все село, що й навернутись неможна. Коли не звернуть на це уваги кому слід—селу загрожує немале лихо.

В нашому селі на 6 з лишком тисяч душ людности, існує всього одна малесенька церковна парафіяльна школа. В цій школі може вміститись найбільше 50 душ, а всіх дітей шкільного віку в нас більше трьох сот. Величезна більшість дітей блукає за стінами школи без всякої освіти. Через це, наше село має дуже нерозвинену людність. Ніяка нова думка не може пролізти в темні голови наших селян. Інтелігенція ж, якої є по кількости досить, бо що не десять хат, то колишній пан живе—зовсім байдужо ставиться до просвіти селян, та їх розвитку. Оце недавно земство надумало заснувати в нашому селі двохкласову ремісничу школу. Це було б дуже добре, та от біда: де землі під школу дістати—немає її сердешної. Прийдеться зробить так, як совітують де-які: скупить у тих, хто виїздить на переселення. А переселенців, до речі сказати, наше село має силу щороку.

Листування редакції.

Гадяч. Я. Винниченкові. Про „Історію Козаччини" запитайте редакцію „Літературно-Наукового Вістника" (Київ; В.-Володим. 28).

М. Сміле. С. Остюкові. Календарь „Солнце" можете виписати з книгарні „Трудъ", Петербург, Невський пр. 60. Про „Русскій Край"—нічого нам не відомо.

Луцьк. Д-ві Голубовичу. „Прапорові" послано листа.

Справочний одділ.

Календарні відомости. Субота, 21 марта. Піст. Св. сповід. Іакова еп., Фоми патр. Костянтинопольського.

Сх. сон. 5 год. 34 хв., зах. сон. 6 год. 34 хв.

Редактор **М. Павловський.**

Видавець **Є. Чикаленко.**

Оповістки.

ШШШ велос. міцн. сірі—9 р. 40 к., червові—11 р. 50 к. за комп. **г. Кременчуг, І. Косенко.** 12-725-2

По всіх книгарнях продаються

такі книжки:

Г. Гейне. Книга Ле-Гран . . . . . 35 к.
Ф. Шіллер. Орлеанська Дівa . . . . 55 к.
Опріч того в „Українській книгарні", Безаківська, 8, та у Череповського, Фундукліївська, 4, продаються:
Г. Гейне. Подорож на Гарц . . . . 40 к.
Ф. Енгельс. Людвік Фаєрбах . . . . 25 к.
Є. Феррієр. Дарвінізм . . . . . 65 к.
К. Фламаріон. Про небо . . . . 1 карб.
Калевала. Фінська епопея . 1 карб. 30 к. 10-676-9

ВИДАВНИЦТВО „ЧАС"

продаються такі книжки:

№ ПЕРША СЕРІЯ:

1. **М. Левицький.** Злочинниця (з пор.) 3 к.
2. **Г. де-Мопасан.** Батько Мілон (з пор.) 3 к.
3. **М. Телешов.** Скрута (з портр.) . . 3 к.
4. **В. Прус.** Живий телеграф . . . . 1 к.
5. **К. Міксат.** Син чи пасинок? . . 2 к.
6. **А. Фогацаро.** Срібний хрестик (з мал.) 2 к.
7. **Р. Кіплінг.** Буттарь Моті-Гюй (з мал.) 3 к.
8. **Г. Вотге.** Марійка . . . . . 1 к.
9. **А. Гарборг.** Помста . . . . . 3 к.
10. **Рідні струни.** (Збір. віршів) . . 4 к.

ДРУГА СЕРІЯ:

11. **П. Ротарь.** Не в руку (з портр.) . 3 к.
12. **О. Мірбо.** Броняга (з мал.) . . . 2 к.
13. **А. Чехов.** Лихо (з мал.) . . . 2½ к.
14. **М. Родзевичова.** Мотлох (з мал.) 5 к.
15. **Й. Лі.** Дві матері . . . . . 1 к.
16. **Д. Чіамполі.** Сільська вчителька (з малюнк.) . . . . . 4 к.
17. **А. Райзін.** У наймах . . . . . 2½ к.
18. **Виборний Макогоненко.** В суді . 3 к.
19. **І. Вазов.** Павло. . . . . 1 к.
20. „**На одпочинок**" веселі вірші) . . 4 к.

ТРЕТЯ СЕРІЯ:

21. **О. Юркевич.** Непорозуміння (з мал.) 2 к.
22. **Е. Золя.** Безробіття . . . . . 3 к.
23. **Л. Толстой.** „Гаси вогонь, поки не розгорівся (з портр.) . . . . . 4 к.
24. **З. Моравська.** „Смерть" . . . . 1 к.
25. **П. Кольсон.** „Гроза міністрів" . 3 к.
26. **А. Доде.** Остання лекція . . . . 3 к.
27. **Японська казка.** „Свинячий син" . 1 к.
28. **Леся Українка.** „Одно слово" (з портр.) . . . . . 2 к.
29. **І. Тургенев.** „Бірюк" (з портр.) . 5 к.
30. **П. Розеґер.** „Приятелі" . . . . 2 к.

№ **ПО ЗА СЕРІЯМИ:**

1. **Одривний календарь** на 1909 рік без спинки . . . . . 30 к.
2. **Народній календарь** на 1909 рік 10 к.
3. **Життепис Тараса Шевченка** з 2 фарб. мал. і 6-ю в одну фарбу . . 3 к.
4. **Словник Українсько-російський** (25.000 слів, 320 подвійних сторінок.) . . . . . Ціна 75 к.

Всі видання „ЧАСУ" можна придбати в **Книгарні „Київськ. Старини"** Київ, Безаківська, 8.

Склад виданнів в Книгарні **„Літ.-Наук. Вістника" Київ, В.-Володимирська, 28.**

Хто замовляє на складі на 1 карб.,—той за пересилку не платить, а хто замовляє на 3 карб.—одерж. дурно, яку схоче, серію книжок „ЧАСУ" (10 назв.)

Пять відсотків від продажу виданнів „ЧАСУ буде призначено на памятник Т. Шевченкові у Київі.

Всі три серії книжок (№№ від 1 до 30) коштують 75 к. без пересилки. 0-657-6

Вийшла з друку нова книжка
Сергій Єфремов.
Єврейська Справа на Україні.
Ціна 15 коп.
Склад видання в Українській Книгарні, Київ, Безаківська № 8.
10—3

Повне закордонне видання творів
С. Рудańського
а також великий вибір инш. закордонних книжок одержано в **книгарні Літ.-Наук. Вістника. В.-Володимирська № 28.** 5-722 3

Видавництво „Український Учитель".
НОВА КНИЖКА
М. КОЦЮБИНСЬКИЙ.
ХАРИТЯ.
Оповідання для дітей. 3 малюнками.
Ціна 3 коп.
Склад видання в „Українській Книгарні", Київ, Безаківська, 8 і в Кн. „Л. Н. Вістника", В. Волод. 28. 10-719-4

ВИЙШЛИ В ПРОДАЖ НОВІ КНИЖКИ
ПРО ПЕРЕСЕЛЕННЯ.
1. **О. Мицюк.** Про переселення на Амур та в Усурійський край. Ціна 5 к.
2. **О. Мицюк.** Переселення в західній Сібір. *Губернії: Тобольська, Томська з Алтайським округом, Єнисейська; Області: Забайкальська, Іркутська, Якутська.* (З 7 малюнк.) Ціна 8 к.
3. **О. Мицюк.** Переселення в Степовий, Киргизький край (на Сірий клин). *Області: Турайська, Уральська, Акмолинська, Семипалатинська.* Ціна 7 к.

Усі три книжки висилаються бандеролею по почті кожному хто прише **24** *коп почт. марками.*

Книжки тогож автора:
Про піски Полтавщини та їх задобрюванне. З 14 малюнк. і 1 картою. Ціна 15 к.
Вереміївська Коліївщина (друкується). 20-726-2

Видавництво „БУДУЧИНА"
О. Олесь.
„Поезії КНИЖКА ДРУГА" Ціна 1 карб.
„Молодая Украина."
В перекладі Ів. Рукавішнікова.
Ціна 1 карб.
Склади видання: „Українська Книгарня". Київ, Безаківська, 8.; Книгарня Л. Н. Вістника, В. Володимирська, 28.; Книжный склад „Общественной пользы. Петербургъ, Больш. Подъяческая, 39. 0-700-15

Видавництво „Український Учитель".
Нова книжка для дітей
В. Грінченко.
ОЛЕСЯ.
Троє оповіданнів з малюнками.
Ціна 5 коп.
Склад вид. в „Укр. Книгарні" Безаківська, 8 і в „Кн. Л.-Н. Віст." В. Волод. 28. 10-694-8

Вийшла з друку **НОВА КНИЖКА Е. Шатріан.**
ІСТОРІЯ ОДНОГО СЕЛЯНИНА
частина І і ІІ.,
Переклад М. та З. Левицьких.
Ціна 60 коп.
Склад видання в „Українській Книгарні", Київ, Безаківська № 8. 10-667-10

Видавництво „Український Учитель".
Нова книжка для дітей
М. Коцюбинський
ЯЛИНКА
Троє оповіданнів.
З малюнками Ціна 8 коп.
Склад видання в Українській книгарні, Київ, Безаківська, 8 і в книгарні Л. Н. Вістника, Київ, В. Воло л. 28. 0-668-10

ПОВНИЙ „КОБЗАРЬ"
Т. Шевчехка.
Видання „Благотвор. общ. изд. общеполезных и дешевых книг" и „общ. имени Т. Г. Шевченка. **На звичайному папері, з патретом 1 карб. 50 к., на веленевім папері, з 3-ма патретами 3 карб.; народне видання з біографією та патретом—60 коп. Чистий прибуток призначається у фонд на пам'ятник Т. Шевченкові в Київі.** Продається в „Українській Книгарні", Київ, Безаківська 8, і в инших книгарнях. 10-709-9

ХЛОПСКА ПРАВДА
Часопись для народа.

Виходить два раза на місяць, в Коломиї—Галичина, Австрія.
Коштує: На піврік . . . 1 кор. 26 сот.
На цілий рік . . 2 „ 46 „

Для Америки річно . . 1 доляр.
Для Росії річно . . . 1½ карбовонця.
Для Німеччини річно . 3 марки.
Одно число коштує 10 сот.

Газету дістане лиш той, що заплатить передплату,—на борг не висилається нікому!

Видавець: **Др. Кирило Трильовський.** 5-659-5 Одвічальний редактор: **Іван Чупрей.**

В УКРАЇНСЬКІЙ КНИГАРНІ
БУВШ. РЕД. «КІЕВ. СТАР.»
(у Київі, Безаківська ул. ч. 8.

Продаються ось які нові українські книжки.

Андреев Л. Любов до ближнього. Жарт в 1 дії Київ, р. 1909 ц. 10 коп.
Брандес Г. Анатоль Франс. Критичний нарис. Переклала Н. Грінченко. К., р. 1908 ц. 20 к.
Гехтер М. Сільська кооперація. Нариси. К. р. 1909 ц. 20 к.
Доманицький В. Словаки, про їх життя та національне відродження. З малюнками К., р. 1909 ц. 10 к.
Його ж. Авторство Марка Вовчка. Львів р. 1908 ц. 70 коп.
Жук М. Ох. (Казка). Черн., р. 908 ц. 6 коп.
Зудерман Г. Огні Іванової ночі. Драма на 4 дії з німецької мови переклала Н. Грінченко. К., р. 1908 ц. 30 коп.
Ібсен Г. Росмерсгольм. Драма на 4 дії. Переклали Н. Грінченко та М. Загірня. К., р. 1908 ц. 30 коп.
Кузик С. Про кооперацию, її теорию і значінне для нас. Львів, р. 1909 ц. 25 коп.
Каталог книжок для народнього читання. Склала видавнича комісія Т-ва „Просвіта" у Київі ц. 5 коп.
Коваленко Г. Щасливий Край. Жарт. в одній дії. Полт., р. 1908 ц. 10 коп.
Його-ж. І. Кутя і Колядки. ІІ. Про рідну мову. П., р. 1908 ц. 3 коп.
Костомаров М. Чернігівка. Бувальщина XVII віку. Переклав Б. Грінченко. К., р. 1908 ц. 40 коп.
Корольов В. Поміч тільній корові. З 13 малюнками. К., р. 1908 ц. 15 коп.
Когут Л. Хліборобські спілки на Буковині. Львів, р., 1908 ц. 5 коп.
Левіцький К. Руські кредитові і господарські спілки в Галичині. Львів, р. 1908 ц. 5 к.
Листи Гетьмана Івана Мазепи до Мотрі Кочубеївни. П., р. 1908 ц. 3 коп.
Мицюк. Про переселення на Амур та в Усурійський край. К., р. 1908 ц, 5 коп.
Назаревсь О. „Хожденіе Богородицы по мукамъ" в нових Українських списках XVII—XVIII в. в. К., р. 1908 ц. 30 коп.
Нещерет-Козелецька Ю. Чудовий перстень. Драма на 4 дії К., р. 1909 ц. 20 коп.
Про Канаду яка це земля і як у їй живуть люде з малюнками. К., р. 1908 ц. 8 коп.
Півень О. Сто три брехні: хоч вір, хоч ні! К., р. 1909 ц. 20 коп
Його-ж. Дванадцять кіп брехні та мішок правди К., р. 1909 ц. 20 коп.
Паньковський К. Кооперація, її ідея, задача і значінне. Льв. р. 1908 ц. 10 коп.
Пархомович-Вікторов В. Хлопчик з Мизинчик і Людоїд. Оперета у 5 діях. П., р. 1908 ц. 20 коп.
Сьогобочній Г. Про життя Павла Грабовського. С. П. Б. р. 1908 ц. 6 коп.
Сарду В. Рідний край. Драма ва 5 дій з французької мови переклав Б. Грінченко. К., р. 1908 ц. 35 коп.
Твен М. Пригоди Гека Фінна. К., р. 1908 ц. 1 руб.
Узори селянських хусточок з Полтавщини. 25 коп.
Українська Муза. Поетична антологія 12 випусків по 25 коп. за випуск. Всі в одній книжці 2 руб. в оправі 2 р. 75 коп.
Фарович О. Колядки. ц. 10 коп.
Його-ж. Чого так хмарно (хор) ц. 30 коп.
Франс А. Дочка Ліліт. Оповідання. З французської мови переклала Н. Грінченко. К., р. 1908 ц. 10 коп.
Чикаленко Є. Чорний пар та плодозмін. Видання четверте—виправлене і доповнене. С. П. Б. р. 1908 ц. 5 коп.
Його-ж. Сад. Видання друге. С. П. Б., р. 1908 ц. 10 коп.
Черкасенко С. Про небо ч. ІІ. З малюнками. К., р. 1909 ц. 15 коп.
Щербина М. Земля, рослини і тварі. Популярно-Науковий, Натурально-історичний нарис. К., р. 1909 ц. 15 коп.
Нові Листовні Картки худ. Красицького, Маневича, Врясеща і багато инших ціною од 3 до 10 коп. за картку. 00-639-8

Друкарня 1-ої Київської Артілі Друкарської Справи. Трьохсвятельська 5 Телеф. 1609.